

Ewa Dubaj

Archiwum Państwowe w Częstochowie

Spuścizna Rodziny Przewłockich jako przykład archiwów prywatnych w zasobie Archiwum Państwowego w Częstochowie

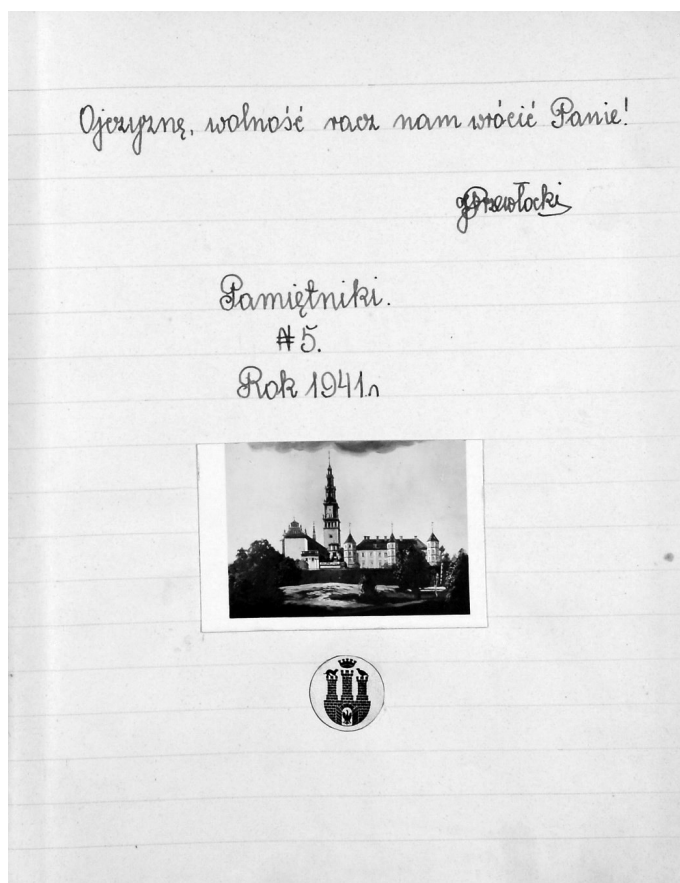
Archiwum Państwowe w Częstochowie to instytucja powołana Zarządzeniem Ministra Oświaty z dnia 21 lipca 1950 roku, której jednym z głównych zadań jest gromadzenie, zabezpieczanie i udostępnianie materiałów archiwalnych. Zasób archiwalny przechowywany w Archiwum obejmuje okres XIX i XX w. oraz nieliczne dokumenty z XVII i XVIII w., pochodzące z terenu byłego województwa częstochowskiego, istniejącego w latach 1975-1998. Do najważniejszych grup archiwaliów należy zaliczyć: akta administracji państwowej i samorządowej – ogólnej i specjalnej, akta instytucji wymiaru sprawiedliwości: sądów, prokuratur, akta notarialne, akta zakładów przemysłowych, cechów rzemieślniczych, banków, spółdzielni; akta stanu cywilnego z lat 1808-1915 różnych wyznań. Chociaż w przechowywanych zbiorach jest sporo luk (brak akt instytucji wojewódzkich i gubernialnych z XIX w., akt z okresu obu wojen światowych) materiały Archiwum Państwowego w Częstochowie należą do bezcennej spuścizny kulturowej stanowiącej źródła do badań dziejów Częstochowy i regionu.

Na szczególną uwagę zasługują coraz częściej trafiające do zasobu Archiwum archiwalia prywatne – przekazywane w formie darowizn od osób fizycznych. Na ogólną liczbę 1371 zespołów archiwalnych przechowywanych w zasobie Archiwum, 17 z nich to zespoły, które zostały sklasyfikowane jako archiwa rodzinne i spuścizny, zgodnie z „Klasyfikacją aktotwórców”, stanowiącą załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 7 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie ewidencjonowania zasobu archiwalnego w archiwach państwowych:

Numer zespołu	Nazwa zespołu	Daty	Ogółem (j.a.)	Ogółem (m.b.)
527	Spuścizna Jerzego Dreyzy	1944-1968	65	0.25
641	Teki Stefana Krakowskiego (notatki i materiały do historii Częstochowy XIV-XIX w)	1947-1960	46	0.19
735	Teki Leszka Krupskiego (zbiór relacji, zdjęć i innych materiałów dotyczących historii miasta Kłobucka oraz harcerstwa i szkolnictwa powiatu częstochowskiego)	1909-2008	220	0.56
866	Spuścizna Bronisławy Dąbrowskiej	[1887]1895 - 1973[2007]	73	0.22
968	Spuścizna rodziny Szmulków	1923-1993	30	0.09
1034	Teki Henryka Roli (Zbiór relacji, notatek i innych materiałów dotyczących Huty „Częstochowa” XX w.)	1955-1959	6	0.08
1045	Teki Ignacego Sowaly (Zbiór notatek, relacji itp. dotyczących klubów sportowych w Częstochowie)	1922-1986	28	0.18
1048	Teki Antoniego Szczawińskiego (notatki, relacje dotyczące politycznej działalności A. Szczawińskiego w latach 1905 - 1972)	1937-1972	1	0.02
1221	Spuścizna Leona Jelonka	1934-2017	104	0.53
1248	Spuścizna rodziny Przewłockich	1825-2020	223	2.17
1259	Spuścizna rodziny Wawrzynowicz i Malko	1870-2018	283	3.12
1264	Spuścizna rodziny Kudelskich	1932-1979	30	0.15
1285	Spuścizna Czesława Tylickiego	1969-2018	65	0.40
1367	Kolekcja Stefana Szwakopfa	1940-1943	21	0.05
1376	Kolekcja Janusza „Jano” Mielczarka	1935-2020	257	0.65
1397	Spuścizna rodziny Małasiewiczów	1912-1961	25	0.11
1398	Spuścizna Waldemara Tyrasa	1935-2023	24	0,23

Dane na podstawie raportu z Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej z dnia 28.08.2023.

Aż 10 z wymienionych wyżej zespołów archiwalnych przejętych zostało do zasobu Archiwum w okresie wrzesień 2019 – marzec 2023¹ w ramach działań związanych z projektem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych pn. Archiwa Rodzinne Niepodległej. Projekt ten objął całą Polskę i kierowany był do każdego, dla kogo domowe zbiory dokumentów, narastające niekiedy przez wiele pokoleń, mają nieocenioną wartość. Celem projektu Archiwa Rodzinne Niepodległej było połączenie narodowej oraz prywatnej historii i uwydatnianie roli nieznanych szerzej osób, rodzin, rodów i lokalnych społeczności w przywróceniu niepodległej Polski².

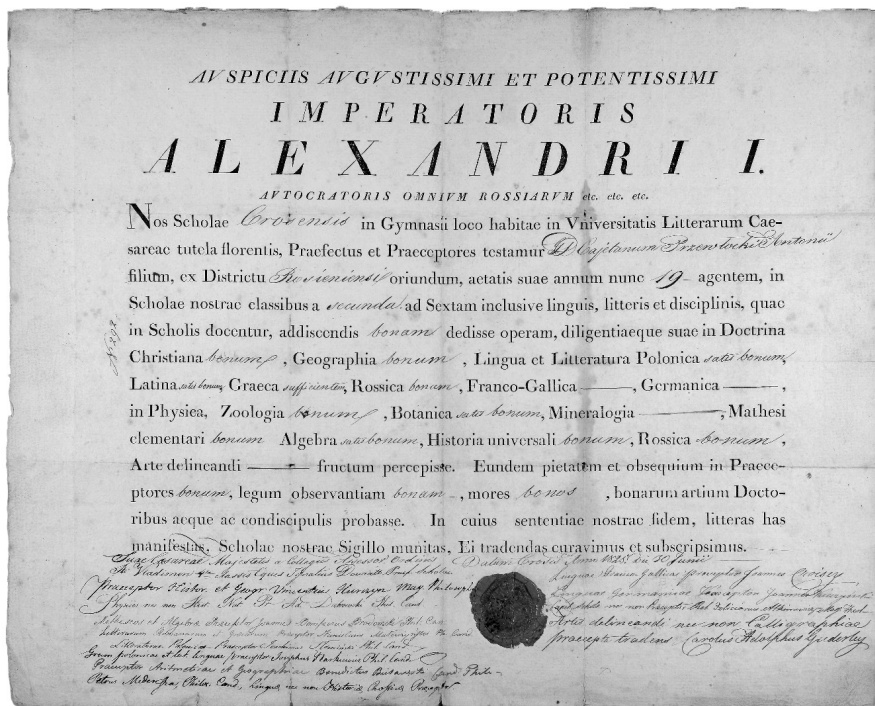
Il. 1. Strona tytułowa pamiętnika Janka Przewłockiego.

¹ Księga nabytków Archiwum Państwowego w Częstochowie, nab. 4698/2020.

² Szerzej o projekcie można przeczytać: <https://archiwarodzinne.gov.pl/o-projekcie> (dostęp z dnia 25.08.2023).

Wśród przejętych w tym okresie darowizn – każdej niezwykle wartościowej pod względem historycznym i społecznym – nie sposób nie zwrócić uwagi na Spuściznę rodziny Przewłockich. Pierwsze przekazanie dokumentów przez Andrzeja Przewłockiego (ur. 1935) miało miejsce podczas obchodów Dnia Archiwisty w dniu 30 września 2019 r., w czasie którego Archiwum prowadziło warsztaty dla archiwistów rodzinnych. Przejęto wówczas do zasobu pamiętnik Janka Przewłockiego (1936-2010), brata darczyńcy, spisany podczas II wojny światowej. Jan Przewłocki (Janek), wówczas nastoletni chłopiec, po śmierci ojca przejął obowiązki głowy rodziny, co opisywał w swoim dzienniku.

Andrzej Przewłocki oraz jego żona Anna Przewłocka wielokrotnie później przekazywali dokumenty swojej rodziny. Z każdym kolejnym spotkaniem okazywało się, że rodzina ma niezmiernie ciekawą historię, która zapisana została w przekazywanych dokumentach. Najstarszy z dokumentów pochodzi z 1825 r. i jest to dyplom ukończenia Gimnazjum w Kryżach (obecnie Litwa) przez Kajetana Przewłockiego (praprادیada darczyńcy).

II. 2. Dyplom ukończenia Gimnazjum w Kryżach przez Kajetana Przewłockiego, 1825 r.

Nie sposób nie zwrócić także uwagi na 23 tomy pamiętnika Stefana Przewłockiego (ojca darczyńcy), za sprawą którego rodzina Przewłockich trafiła do Częstochowy i tutaj osiadła na stałe³. Stefan Przewłocki w latach 1907-1912 i 1938-1941 prowadził dziennik, w którym opisywał okres swojej młodości, studiów prawniczych w Moskwie, pobytu w domu rodzinnym w Wilnie i w Stefanowie oraz czas swojej pracy w Częstochowie. Utrwalał także swoje rozterki związane z rozstaniem z rodziną z powodu zawieruchy wojennej. Oprócz pamiętników zachowały się inne, niezwykle interesujące dokumenty Stefana, m.in.: zaświadczenie o obywatelstwie polskim, wystawione przez Polską Radę Bezpieczeństwa w Wilnie z 1918 r., przepustki służbowe z lat 1919-1921, dowód osobisty z 1940 r., dyplomy odznaczeń z lat 1937-1939, czy też kopie i odpisy aktów metrykalnych. Na szczególną uwagę zasługują jednak fotografie z lat 1888-1939, które pokazują życie rodzinne rodu.

Kolekcja zawiera także dokumenty dotyczące pracy zawodowej potomków Stefana Przewłockiego, w szczególności wspomnianego wcześniej Jana Przewłockiego – architekta, członka Stowarzyszenia Architektów RP, autora projektów m.in. budynków sakralnych wybudowanych w regionie częstochowskim, pomników, planów rewaloryzacji starówek itp. Jan Przewłocki był wielokrotnie odznaczany, nadano mu także tytuł Honorowego Obywatela Gminy Lelów. Był przy tym autorem pamiętników pisanych w okresie II wojny światowej, a także „Kroniki rodu Przewłockich” i drzewa genealogicznego, obejmującego wiele gałęzi tej nie zwykle ciekawej rodziny. Wśród zachowanych dokumentów znalazły się także wyciągi decyzji ministra obrony narodowej dotyczące nadania Janowi Przewłockiemu stopni wojskowych oraz korespondencja z Urzędem ds. Kombatantów, potwierdzająca jego działalność w Szarych Szeregach, a także korespondencja z członkami rodziny, m.in. bratem Kazimierzem Przewłockim, profesorem zwyczajnym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

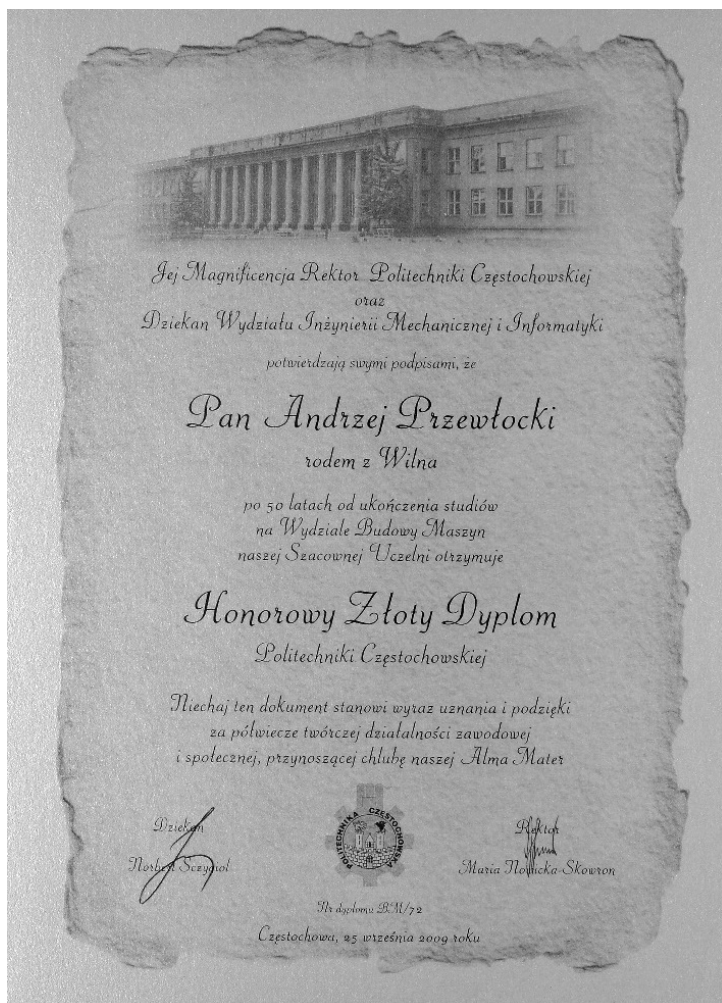
³ Stefan Przewłocki w 1939 r. objął stanowisko Sędziego Sądu Grodzkiego w Częstochowie, gdzie przeprowadził się wraz z żoną Anną i czwórką dzieci: Janem, Kazimierzem, Danutą i Andrzejem.

Il. 3. Rodzina Przewłockich: Karol, Kamilla i dzieci: Zofia, Stefan, Olgierd, Maria, 1896 r.

Całość kolekcji dopełniają dokumenty dotyczące darczyńcy – Andrzeja Przewłockiego, potwierdzające jego wieloletnią działalność w lokalnych strukturach Ligi Ochrony Przyrody, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczo-Turystycznego, Naczelnej Organizacji Technicznej, Służby Ochrony Zabytków oraz wieloletnie hobby, jakim jest filatelistyka. Do za-

sobu trafiły bowiem także jego zbiory kart i znaczków pocztowych o tematyce związanej przede wszystkim z Klasztorem Jasnogórskim, Janem Pawłem II oraz wydarzeniami historycznymi. Andrzej Przewłocki przekazał także swoje prywatne albumy fotograficzne, dokumentujące zarówno jego pasje, jak i życie rodzinne.

Il. 4. Honorowy Złoty Dyplom Politechniki Częstochowskiej z 25 września 2009 r. dla Andrzeja Przewłockiego z okazji 50 rocznicy ukończenia studiów.

Otrzymane dokumenty dotyczą także innych członków rodziny Przewłockich: matki darczyńcy Anny Przewłockiej z domu Moksiewicz, pra-

babki Kamili Przewłockiej, Bogusławy, Kazimierza, Danuty, żony i innych. Stanowią one cenne uzupełnienie zbioru i często są zaskakujące, np. książka kucharska *Kucharka Litewska* z 1860 r. czy „Regulamin Zjazdu Rodzinnego Przewłockich, zorganizowanego przez Jana Przewłockiego z okazji 100 rocznicy urodzin Anny Moksiewicz-Przewłockiej w 1997 r.”

Wraz z dokumentacją aktową i fotograficzną do zbioru trafiły jeszcze tzw. muzealia, wśród których znalazły się między innymi beret i opaska naramienna żołnierza Armii Krajowej, należąca w przeszłości do Jana Przewłockiego, mundur galowy technika energetyka II stopnia Andrzeja Przewłockiego czy srebrna łyżeczka do herbaty z herbem Grodziec, czyli herbem rodu Przewłockich.

Przejęcie do zasobu Archiwum Państwowego w Częstochowie tak złożonego zbioru nasunęło niemal od razu problemy natury metodycznej. Pomimo trwających od wielu lat prac archiwa państwowe nie doczekały się wskazówek do opracowania archiwów prywatnych i spuścizn. Na chwilę obecną jedynym przepisem archiwalnym, który pomaga w systematyzacji darowizn od osób prywatnych są *Wytyczne Polskiej Akademii Nauk z 1990 roku opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*. Przepisy te możemy traktować jedynie jako zalecenia, dopuszczając inne rozwiązania, ponieważ każda spuścizna jest inna i wymaga indywidualnego podejścia.

Podjęte działania związane z przygotowaniem ewidencji zespołu archiwalnego Spuścizna rodziny Przewłockich niemal na samym początku napotkały trudności. Pierwszą było nadanie odpowiedniej nazwy – tytułu przejętemu zbiorowi. Zgodnie z definicją *Słownika Języka Polskiego* spuścizna to jest „to, co zostaje w spadku po kimś” oraz spuścizna to „utwory, dzieła autora, który już nie żyje”⁴. Natomiast w *Polskim słowniku archiwalnym* czytamy:

Spuścizna archiwalna (papiery) termin stosowany na oznaczenie zespołu archiwalnego wytworzonego przez osobę (lub osoby) fizyczną. W praktyce włącza się do spuścizny także zbiory archiwalne powstałe z zainteresowań kolekcjonerskich twórcy spuścizny⁵.

Mając na uwadze pierwszą ze wskazanych definicji, przejęta spuścizna powinna dotyczyć osoby zmarłej. Z kolei definicja „archiwalna” nie precyzuje, czy twórca dokumentów jest osobą żyjącą, czy też nie. Biorąc pod uwagę mnogość osób, których dotyczyły przekazane dokumenty,

⁴ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/spuscizna;2523545.html>, dostęp z dnia 25.08.2023.

⁵ *Polski słownik archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 78.

podjęto decyzję o nazwaniu zbioru Spuścizną rodziny Przewłockich, choć brana była pod uwagę także nazwa Archiwum rodziny Przewłockich.

Właśnie mnogość „bohaterów”, czyli de facto twórców dokumentacji, również nie ułatwiła pracy związanej z inwentaryzacją akt, a następnie z nadaniem im odpowiedniego układu. Finalnie utworzono dziewięć serii, a siedem z nich zostało nazwanych imionami i nazwiskami twórców/właścicieli dokumentów: Stefan Przewłocki, Anna Przewłocka z domu Moksiewicz, Jan Przewłocki, Kazimierz Przewłocki, Andrzej Przewłocki, Bogusława Przewłocka z domu Laskowska, Anna Przewłocka z domu Harenza. Utworzono także jedną serię dotyczącą pozostałych członków rodziny: Kajetana, Olgerda, Kamili, Hanny Przewłockich oraz Dominika Moksiewicza, ks. Stanisława Iszory oraz Zofii Górskiej. W ostatniej serii umieszczono dokumenty nie dające się przyporządkować do żadnej z powyższych serii.

Rozważany był także pomysł ułożenia akt w podziale na rodzaj dokumentacji archiwalnej: aktową, fotograficzną i tzw. muzealia. Jednak nadanie takiego układu spowodowałoby rozproszenie dokumentów dotyczących ich twórcy-właściciela i odstąpiono od takiego pomysłu.

Określenie rodzaju dokumentacji również okazało się sprawą niełatwą. O ile fotografie nie sprawiły najmniejszego problemu, to dokumentacja powszechnie uznawana za aktową nie okazała się wcale taka prosta do zdefiniowania. Bo jak na przykład sklasyfikować książkę kucharską z 1860 r., *Biblię* z dedykacją z I komunii z 1889 r. czy medale i odznaki z legitymacjami bez rozdzielenia ich? Jak prawidłowo określić klasery na znaczki i karty pocztowe albo przewodniki turystyczne i foldery promujące regionalne miejscowości turystyczne? Wszystkie wspomniane dokumenty zostały opisane jako dokumentacja aktowa.

Po zakończeniu ewidencjonowania i inwentaryzacji zespół obejmuje łącznie 223 jednostki archiwalne o obmiarze 2,17 mb. Układ akt i tytuły jednostek kształtują się następująco:

- Seria 1: Stefan Przewłocki, sygn. 1-37: Dyplom odznaki honorowej Ligi Obrony Powietrznej Stefana Przewłockiego z dnia 6 września 1937 r., Świadectwo o pochodzeniu Stefana Przewłockiego wydane przez Polskie Towarzystwo powrotu na Litwę i Białoruś, Zaświadczenie o obywatelstwie polskim wystawione przez Polską Radę Bezpieczeństwa, przepustki służbowe, wizytówki, dowód tożsamości, fotografie rodzinne, Dzienniki i Pamiętniki, Korespondencja z żoną Anną, wydawnictwa będące własnością Stefana,
- Seria 2: Anna Przewłocka z domu Moksiewicz, sygn. 38-44: Dyplom (absolutorium ukończenia Wydziału Matematyczno-Przyrodnicze-

go Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, inwentarz biżuterii, wspomnienia, nekrolog oraz fotografie.

- Seria 3: Jan „Janek” Przewłocki, sygn. 45-77: pamiętniki z lat 1940-1941, wspomnienia z okresu działalności w Szarych Szeregach, Kronika rodu Przewłockich, drzewo genealogiczne, projekty architektoniczne sporządzone przez Jana, uchwała Gminy Lelów w sprawie nadania tytułu Honorowego Obywatela Gminy Lelów, dokumentacja członkowska Związku Bojowników o Wolności i Niepodległość, Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Urzędu ds. Komбатantów, korespondencja z członkami rodziny oraz przyjaciółmi, legitymacje, odznaczenia, dyplomy, wycinki prasowe dotyczące pracy zawodowej, wydawnictwa i artykuły prasowe związane z Szarymi Szeregami.
- Seria 4: Kazimierz „Kazik” Przewłocki, sygn. 78-88: wspomnienia z okresu II wojny światowej, świadectwa szkolne, dokumentacja pracy jako profesora zwyczajnego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, listy gratulacyjne z okazji przejścia na emeryturę, testament z komentarzem brata Andrzeja, korespondencja z członkami rodziny, kopia umowy darowizny na rzecz Muzeum Fotografii w Krakowie, Kopie artykułów dotyczących pracy naukowej Kazimierza, zdjęcia z wycieczki na Litwę.
- Seria 5: Andrzej „Jędrus” Przewłocki, sygn. 89-182: dokumentacja działalności w Speleoklubie Częstochowskim, Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym, Lidze Ochrony Przyrody, dokumentacja potwierdzająca wykształcenie, dokumenty osobiste – książeczka wojskowa, prawa jazdy (kopia), karta pływacka, legitymacja członka Stronnictwa Demokratycznego, legitymacja radnego dzielnicy Częstochówka-Parkitka, dyplomy, wyróżnienia, podziękowania, odznaki i medale z legitymacjami, wspomnienia, korespondencja z członkami rodziny, dokumenty, ulotki, afisze związane z pracą zawodową, wycinki prasowe, artykuły prasowe dotyczące historii Częstochowy i regionu częstochowskiego, klasery filatelistyczne z kartami pocztowymi i znaczkami, albumy rodzinne, zdjęcia z podróży do Watykanu, zdjęcia z działalności zawodowej i społecznej, fotografie z pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, pocztówki starej Częstochowy.
- Seria 6: Bogusława „Busia” Przewłocka z domu Laskowska, sygn. 183-189: dokumenty potwierdzające wykształcenie, życiorysy, notatniki, legitymacje, testament z komentarzem męża Andrzeja, książka kucharska z 1860 r., fotografie z życia prywatnego i zawodowego.
-

- Seria 7: Anna Przewłocka z domu Harenza, sygn. 190-202: dokumenty potwierdzające wykształcenie na kierunku plastycznym, praca licencjacka, praca magisterska, katalogi malarstwa Anny, projekty artystyczne, legitymacje odznaczeń i medali z załącznikami, fotografie rodzinne.
- Seria 8: Pozostali członkowie rodziny, sygn. 203-219: Dyplom ukończenia Gimnazjum w Kryżach w 1825 r. przez Kajetana Przewłockiego, Zaświadczenie o przynależności Olgierda Przewłockiego do rodu dziedzicznej szlachty powiatu rosieńskiego wystawione przez Superintendenta Jeneralnego w Wilnie w dniu 23 października 1932 r., Kopie artykułów dotyczących księdza Stanisława Iszory, Listy Kamili Przewłockiej do członków rodziny z lat 1939-1947, Dokumenty Dominika Moksiewicza z 889 roku, Książeczka do nabożeństwa prawdopodobnie Kamili Przewłockiej z obrazkiem św. Walentego z 1875 r., Kronika rodziny spisana przez Zofię Górką w 2006 r., wizytówki, fotografie członków rodziny z lat ok 1880-1989.
- Seria 9: pozostałe dokumenty, sygn. 229-223: m.in. kopie dokumentów potwierdzających szlacheckie korzenie rodu Przewłockich, kopia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., „Gazeta Urzędowa Wydziału Powiatowego w Częstochowie” – Wydanie Jubileuszowe poświęcone Staroście częstochowskiemu Kazimierzowi Kühnowi.

Poza opisaną ewidencją w dalszym ciągu znajdują się wspomniane wcześniej tzw. muzealia, które w najbliższym czasie również zostaną opisane i włączone do zbioru. Wśród nich są m.in. mundur galowy technika energetyka II stopnia, proporce, medale w drewnianym etui, opaski narciarskie Armii Krajowej, beret wojskowy, tłoki pieczętno czy srebrna łyżeczka rodowa z herbem Brodziec.

Pomimo ogromu pracy włożonej w ewidencjonowanie zespołu archiwalnego Spuścizna Rodziny Przewłockich z lat 1825-2020, wyżej wymieniona ewidencja ma cały czas charakter roboczy. Wynika to przede wszystkim z faktu ciągłego i regularnego przekazywania przez darczyńcę, Andrzeja Przewłockiego, kolejnych dokumentów do zasobu. Często nie stanowią one osobnych jednostek archiwalnych, tylko są „dokładane” do założonych wcześniej teczek. Zdarza się także, że otrzymujemy kolejne egzemplarze posiadanych już dokumentów – są one wówczas zwracane darczyńcy. Jednak cały czas tworzone są noweteczki, co oznacza, że rozmiar zespołu stale ulega zmianie, tak samo jak tytuły jednostek archiwalnych i ich datacja. Oczywiście nie mamy nic przeciwko temu i bardzo liczymy na kolejne dary, które uzupełnią już i tak bardzo ten bardzo ciekawy i urozmaicony zespół.

Streszczenie

Spuścizna rodziny Przewłockich z lat 1825-2020 przekazana została do zasobu Archiwum Państwowego w Częstochowie w ramach projektu Archiwa Rodzinne Niepodległej w 2019 r. Zgromadzone archiwalia, zabezpieczane od lat przez rodzinę Przewłockich obejmują dokumenty sięgające 1825 r., pamiętniki z lat 1907-1941, a także źródła współczesne, nawet z 2020 r. W kolekcji zachowały się nie tylko dokumenty aktowe – występują także fotografie, mapy, książki, a nawet muzealia. Przed rozpoczęciem prac ewidencyjnych tak zróżnicowanego zbioru nasuwa się pytanie: jak powinna zostać sporządzona ewidencja? Czy i jak tworzyć serie w zespole? Jak prawidłowo rozpoznać rodzaj dokumentacji?

SŁOWA KLUCZOWE: spuścizna, ewidencja, muzealia, archiwa prywatne, archiwum państwowe, Częstochowa

Summary

The collection Legacy of the Przewłocki family 1825-2020 was transferred to the resources of the State Archives in Częstochowa as part of the project: Archiwa Rodzinne Niepodległej. The collected archives, secured for years by the Przewłocki family, include documents dating back to 1825, diaries from 1907-1941, as well as contemporary sources, even from 2020. The collection includes not only file documents – there are also photographs, maps, books, and even museum exhibits. Before starting the registration work on such a diverse collection, a question arises: how should the records be prepared? Whether and how to create series in an archival ensemble? How to correctly recognize the type of documentation?

KEY WORDS: collection, records, museum objects, private archives, state archive, Częstochowa

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Częstochowie

- Spuścizna Rodziny Przewłockich

Literatura

Polski słownik archiwalny, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974.

Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/spuscizna;2523545.html> (dostęp z dnia 25.08.2023).

Strony internetowe

<https://archiwarodzinne.gov.pl/o-projekcie> (dostęp z dnia 25.08.2023).